

En polis har utan rättslig grund gått in i en bostad, väntat på den misstänkte där och därefter använt oförsvarligt våld genom att släppa sin tjänstehund när den misstänkte försökte fly

Beslutet i korthet: Polisen beslutade att en misstänkt skulle hämtas till förhör och att en personell husrannsakan skulle genomföras i en bostad för att söka efter den misstänkte där. När polisen kom till platsen fanns den misstänkte inte i bostaden och han påträffades inte när polisen letade efter honom i närområdet. Polisen beslutade då att en hundförare med en hund skulle gömma sig i bostaden för att kunna gripa den misstänkte om han återvände dit.

JO konstaterar att det stod klart att den misstänkte inte skulle påträffas i bostaden när hundföraren gick in bostaden med hunden och gömde sig där. Avsikten var i stället att få den misstänkte att tro att polisen hade lämnat platsen. JO uttalar att bestämmelsen om personell husrannsakan inte kan användas för ett sådant ändamål. Det fanns därför inte stöd i lag för åtgärden. Polismyndigheten kritiserar för att den genomfördes.

När den misstänkte kom tillbaka till bostaden släppte hundföraren hunden för att ta fast den misstänkte när denne försökte fly. Enligt JO borde det ha gjorts försök att genomföra ingripandet på annat sätt än att i princip omedelbart använda hunden. Det var därför inte en försvarlig våldsanvändning att släppa hunden på det sätt som skedde. Hundföraren kritiserar för att han ändå gjorde det.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 15 september 2019 förde AA fram klagomål mot Polismyndigheten. AA var kritisk till att en polis med en polishund hade väntat på honom när han kom hem och utan förvarning hade släppt hunden på honom. Polisen svarade inte på hans frågor och lät hunden bita honom på flera ställen. Det tog lång tid för bitskadorna att läka.

Utredning

JO uppmanade Polismyndigheten att yttra sig och redogöra för polisingripandet och särskilt för bl.a. vad avsikten var med att vänta på AA i bostaden, vilket rättsligt stöd som fanns för åtgärden och vilka överväganden polisen gjorde

innan hunden användes mot AA. Polismyndigheten skulle också redogöra för hur övervägandena och åtgärderna hade dokumenterats.

Polismyndigheten (juristen BB) yttrade sig den 31 mars 2020 efter att berörda befattningshavare hade beretts tillfälle att lämna upplysningar. Yttrandet finns tillgängligt hos JO.

Av Polismyndighetens yttrande och övrig utredning i ärendet framgår i huvudsak följande.

Tidigt på morgonen ringde en kvinna till polisen och berättade att AA hade utsatt henne för ett allvarligt brott i hennes bostad. Enligt kvinnan hade hon en relation med AA. En polispatrull beordrades till bostaden och höll ett första förhör med kvinnan. AA hade lämnat bostaden i samband med att kvinnan hade ringt till polisen. Under förhöret med kvinnan ringde AA kontinuerligt till henne för att bl.a. kontrollera om poliserna var kvar. Kvinnan fick uppfattningen att AA befann sig i närheten och att han väntade på att poliserna skulle ge sig av.

Ett par timmar senare ringde kvinnan till polisens regionledningscentral för att informera om att AA var tillbaka vid hennes bostad. Kvinnan befann sig då på en annan plats. Flera polispatruller beordrades ännu en gång till adressen, och polisinspektören och jourhavande undersökningsledaren CC beslutade att AA skulle hämtas till förhör och att personell och reell husrannsakan skulle genomföras i kvinnans bostad. CC har uppgett att beslutet om hämtning till förhör av misstag inte dokumenterades vid avrapporteringen och att det skedde först i samband med JO:s granskning av ärendet.

AA påträffades inte på adressen, men det framkom genom sms-kontakt mellan AA och kvinnan att AA befann sig i området och observerade poliserna på avstånd. Hundföraren och polisinspektören DD kallades till platsen för att söka efter AA i terrängen.

DD har beskrivit hur han under en timme och utan resultat sökte efter AA. Han har vidare uppgett att det beslutades att samtliga enheter skulle lämna platsen i hopp om att AA skulle komma tillbaka och att han själv tillsammans med hunden skulle stanna kvar i bostaden. Övriga patruller skulle placera sig i närheten så att de bara hade någon minuts framkörning. Tanken var att om AA kom tillbaka till bostaden skulle ordningskollegor kunna vara på plats inom någon minut och gripa AA. Om AA skulle försöka fly fanns det möjlighet att gripa AA med hjälp av hunden.

DD har beskrivit hur han placerade sig dold i sovrummet. Efter 30 minuter hörde han ytterdörren öppnas. Han gick då in i vardagsrummet och såg AA, som stämde överens med signalementet på den misstänkte. Han ropade polis, varpå AA vände sig om hastigt och försökte fly. Han ropade på nytt på AA men denne fortsatte flyktförsöket. Han släppte därför hunden.

En bit utanför huset kom hunden i kapp AA och bet denne på flera ställen. AA var rädd och skrek samt fäktade och slog mot hunden. Det tog en stund innan AA lyssnade på DD så att han kunde belägga AA med handfängsel och kalla på förstärkning. DD inspekterade AA:s bitskador och han uppfattade dem som relativt ytliga. Andra poliser kom efter någon minut till platsen och tog över gripandet av AA.

Av polisinspektören och gruppchefen EE:s uppgifter inför utredningen hos JO har det kommit fram att det var han som beslutade att man skulle försöka få AA att tro att polisen hade gett upp och lämnat platsen. Det framgår vidare att en hundförare med hund skulle lämnas kvar eftersom EE bedömde att AA var flyktbenägen.

AA polisanmälde användningen av hunden mot honom med brottsrubriceringen vållande till kroppsskada. En chefsåklagare vid Åklagarmyndigheten, Särskilda åklagarkammaren, beslutade i juli 2019 att inte inleda förundersökning med skälet att uppgifterna i ärendet inte gav anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats.

Polismyndigheten redogjorde för relevant rättslig reglering och redovisade därefter sin bedömning.

Polismyndigheten fann inte grund att ifrågasätta utpekandet av AA och misstanken som riktades mot honom. Polismyndigheten ansåg att det saknades anledning att ifrågasätta polisernas uppgifter om att AA försökte hålla sig undan polisen och att det därför skäligen kunde befaras att AA inte skulle följa en kallelse till förhör. Polismyndigheten ansåg också att det fanns synnerlig anledning att anta att AA uppehöll sig i kvinnans bostad. Mot bl.a. den bakgrunden ansåg Polismyndigheten att det fanns grund för besluten om hämtning till förhör och husrannsakan i kvinnans bostad.

När det gällde åtgärden att gå in i bostaden för att vänta på AA konstaterade Polismyndigheten att det inte fanns grund för polisen att bereda sig tillträde till utrymmet då det på förhand stod klart att den person som hämtningsbeslutet avsåg inte befann sig där. Polismyndigheten hade dock viss förståelse för att man lät en polis stanna kvar i bostaden med hänsyn till hur situationen hade utvecklats och då verkställigheten av besluten om hämtning och husrannsakan inte framstod som uppenbart lagstridig med hänsyn till omständigheterna vid det aktuella tillfället.

Vidare ansåg Polismyndigheten att hundförarens agerande att använda hunden omfattades av 10 § polislagen och att utredningen inte gav tillräcklig grund för att slå fast att det med hänsyn till rådande omständigheter inte var försvarligt att använda hunden. Polismyndigheten ansåg att den uppfattningen styrktes av att åklagaren hade gjort bedömningen att det saknades anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal hade förövats.

Polismyndigheten kommenterade slutligen att protokollet över hämtning till förhör hade upprättats först efter att JO påbörjat sin granskning av ärendet, vilket myndigheten inte ansåg var tillfredsställande. Polismyndigheten påpekade att det ur rättssäkerhets- och kontrollsynpunkt är mycket viktigt att alla åtgärder dokumenteras, särskilt beslut om tvångsmedel.

Av tillförordnade polisområdeschefen FF:s yttrande inför utredningen hos JO har det framkommit att beslutet om reell och personell husrannsakan inte heller hade blivit dokumenterat i ärendet.

AA kommenterade Polismyndighetens yttrande.

Bedömning

Besluten om hämtning till förhör och husrannsakan hade stöd i lag

I likhet med Polismyndigheten saknar jag skäl att ifrågasätta misstanken som riktades mot AA. Mot bakgrund av bl.a. att misstanken rörde allvarlig brottslighet mot en närstående och att AA höll sig undan polisen, ansluter jag mig även till Polismyndighetens bedömning att det fanns grund för beslutet att hämta AA till förhör utan föregående kallelse. Jag ansluter mig också till Polismyndighetens bedömning att det fanns grund för beslutet om personell husrannsakan i kvinnans bostad eftersom det vid den tidpunkt då beslutet uppges ha fattats hade kommit in uppgifter till polisen om att AA åter fanns på kvinnans hemadress. (Se 23 kap. 7 § andra stycket och 28 kap. 2 § rättegångsbalken.)

I utredningen har det dock kommit fram brister när det gäller dokumentationen av besluten. Det har försvårat min granskning och medfört en osäkerhet kring vilka åtgärder som vidtogs vid verkställigheten och när åtgärderna i så fall vidtogs. Jag återkommer till den bristfälliga dokumentationen nedan.

Det var inte förenligt med ändamålet för husrannsakan att låta en polis gå in i bostaden och vänta där

För att söka efter någon som ska hämtas till förhör får husrannsakan genomföras hos honom eller henne, eller hos någon annan om det finns synnerlig anledning att anta att den eftersökte uppehåller sig där (se 28 kap. 2 § rättegångsbalken). Syftet med en sådan personell husrannsakan är att en eftersökt person ska anträffas vid husrannsakan.

För all tvångsmedelsanvändning gäller ett antal grundläggande principer, bl.a. legalitets- och ändamålsprinciperna. Legalitetsprincipen följer av regelsystemet i regeringsformen och Europakonventionen. Den innebär att en myndighet inte utan stöd i lag får ingripa i en enskilds rättssfär och att bestämmelser om tvångsmedel ska tolkas enligt sin ordalydelse. Ändamålsprincipen innebär att ett tvångsmedel får användas endast för det ändamål som angetts i den bestämmelse som reglerar tvångsmedlet samt för det ändamål för vilket tvångsmedlet i det enskilda fallet har beslutats. Även vid verkställigheten av

tvångsmedel måste ändamålsprincipen iakttas. (Se bl.a. Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 4:e uppl., s. 20 f. och JO 2019/20 s. 416.)

Det framgår inte på ett tydligt sätt av utredningen hur eller ens om beslutet om husrannsakan i kvinnans bostad verkställdes innan DD kom till platsen. Det framgår dock att polisen redan hade konstaterat att AA inte befann sig i bostaden. AA anträffades inte heller trots att DD sökte efter honom med hund i en timme.

Det stod alltså klart att AA inte skulle påträffas i bostaden när DD gick in i den med hunden och gömde sig där. Det var inte heller avsikten med åtgärden. Tanken var i stället att få AA att tro att poliserna hade lämnat platsen och därigenom lura tillbaka honom till bostaden för att kunna gripa honom. Bestämmelsen om husrannsakan kan inte användas för ett sådant ändamål. Det fanns därför inte stöd i lag för åtgärden. Polismyndigheten kritiserades för att den genomfördes.

Det var inte försvarligt att släppa hunden för att ta fast AA

Min utredning i denna del har varit inriktad på vilka överväganden som DD gjorde innan han släppte hunden mot AA samt om åtgärden var försvarlig.

DD har i ett pm efter insatsen uppgett att beslutet att släppa hunden bl.a. grundade sig på att det gällde ett allvarligt brott, att AA var mycket flyktbenägen och eventuellt hade tillgång till ett fordon och att AA inte stannade när han ropade på honom.

DD har vidare beskrivit att han visade sig för AA och ropade polis när AA kom in i bostaden. AA vände sig om hastigt och försökte fly. DD ropade då på nytt på AA. Eftersom AA fortsatte att fly släppte DD hunden för att den skulle springa efter AA.

Det är tillåtet för en polis att använda våld i samband med ett ingripande för att genomföra en tjänsteåtgärd. En förutsättning är dock att andra medel är otillräckliga och att våldet med hänsyn till omständigheterna är försvarligt samt att den som ingripandet riktar sig mot t.ex. försöker undkomma (se 10 § första stycket 2 polislagen).

Även enligt de allmänna principerna för ett polisingripande gäller att ingripandet ska göras på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Om tvång måste tillgripas, ska det ske endast i den utsträckning som behövs för att uppnå det avsedda resultatet. (Se 8 § första stycket polislagen.)

En prövning av om andra medel har varit otillräckliga och om det med hänsyn till omständigheterna har varit försvarligt att använda våld på det sätt som har skett ska göras med beaktande av alla de faktorer som förelåg vid ingripandet. Tjänsteåtgärdens vikt, behovet av att avvärja våld och i vad mån kravet på ett snabbt ingripande uteslutit andra åtgärder är sådana omständigheter som är av

betydelse vid bedömningen. Även vilka risker av olika slag som en viss våldsanvändning kan innebära måste vägas in i bedömningen. Risken för personskador när en tjänstehund används som hjälpmedel vid polisens våldsanvändning gör att det finns anledning för polisen att iaktta ett betydande mått av återhållsamhet innan en tjänstehund släpps för våldsanvändning. (Se Högsta domstolens avgörande NJA 2017 s. 491.)

Vid en bedömning i efterhand om det funnits förutsättningar för en polis att ingripa på ett visst sätt finns det skäl att vara försiktig. Omständigheterna för den ingripande polisen kan i ingripandesituationen ha tett sig annorlunda än vad som kan anses framgå senare. Det finns normalt sett också ett utrymme att göra olika bedömningar utan att någon av dem kan sägas vara direkt fel.

Mot bakgrund av att AA var misstänkt för allvarlig brottslighet och att det fanns uppgifter om att han försökte hålla sig undan polisen har jag förståelse för att polisen bedömde att det var angeläget att AA hämtades till förhör och att AA även bedömdes som flyktbenägen.

Från polisens sida var det en planerad insats och DD hade tid att överväga olika alternativa scenarier innan AA återvände till bostaden. Det fanns även polispatruller utplacerade i närområdet.

DD:s uppgifter ger intryck av att det var ett mycket snabbt händelseförlopp. Det förefaller som att AA blev överraskad och skrämmd när DD visade sig med hunden. Efter att DD sagt att han var polis ropade han på AA endast en gång innan han släppte hunden. Det framstår som att AA egentligen inte fick någon möjlighet att finna sig i situationen och stanna frivilligt. Som DD har beskrivit händelsen försökte han inte heller att springa efter AA och på så sätt förmå AA att stanna.

Mot bakgrund av det som kommit fram i utredningen borde det enligt min uppfattning ha gjorts försök att genomföra ingripandet mot AA på annat sätt än att omedelbart använda hunden. Detta gäller särskilt om man beaktar att det fanns andra poliser i närheten som också hade kunnat ta upp jakten efter AA. Med hänsyn till risken för skador ska ett betydande mått av återhållsamhet iakttas innan en tjänstehund släpps för våldsanvändning (se NJA 2017 s. 491).

Även med beaktande av den försiktighet som är påkallad vid bedömningar av detta slag är det sammantaget min bedömning att det inte var försvarligt att släppa tjänstehunden på AA på det sätt som skedde. DD kritiserar för att han ändå gjorde det.

Dokumentationen av besluten var bristfällig

I Polismyndighetens yttrande har det kommit fram att beslutet om hämtning till förhör av misstag inte dokumenterades i samband med att beslutet fattades. Av FF:s uppgifter framgår att inte heller beslutet om husrannsakan dokumenterades.

Ett beslut om tvångsmedel ska dokumenteras. Dokumentationsskyldigheten omfattar inte bara beslutet om tvångsmedel utan även skälen för åtgärden och hur den verkställts. I ett protokoll över en husrannsakan ska såväl skälen som syftet med åtgärden antecknas. (Se 20 § förundersökningskungörelsen, 28 kap. 9 § rättegångsbalken och Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, 4 uppl., s. 182 f.)

Som Polismyndigheten har konstaterat är det av stor vikt från rättssäkerhets- och kontrollsynpunkt att beslut om tvångsmedel dokumenteras klart och noggrant. Det är en brist att så inte har skett. Som framgått ovan har den bristfälliga dokumentationen medfört en osäkerhet kring vilka åtgärder som faktiskt vidtogs och när de vidtogs, vilket försvårat min granskning.

Polismyndigheten kritiserar för den bristfälliga dokumentationen.

Avslutande synpunkter

Av Polismyndighetens yttrande framgår att det pågår en översyn av polisens allmänna råd om polisens hundverksamhet. Mot bakgrund av att det inte finns några anvisningar om hur polisen får använda hund som hjälpmedel vid våldsanvändning välkomnar jag en sådan översyn. JO har dock redan 2017 påtalat behovet av sådana anvisningar (se JO 2017/18 s. 256). Det är angeläget att detta arbete påskyndas och slutförs så snart som möjligt.

Ärendet avslutas.